

Miskolc tanodái pszichológiai és szociológiai nézőpontból

EVG495

2015. január 7.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	2
Bevezetés	3
I.Cigány gyerekek az iskolában.....	4
I.1.Miskolc.....	11
I.2. Integráció megjelenése a gyakorlatban.....	12
I.3.A tanoda programok.....	13
I.3.1.A tanodák generációi.....	14
II.Empirikus kutatás	16
II.1.Módszertan.....	16
II.2. Miskolci Tanodák.....	17
II.2.1.Bárka Tanoda.....	17
II.2.2.ITanoda a jövőképes Avasért.....	17
II.2.3.Kalán Tanoda.....	18
II.2.4. Lyukóvölgyi Közösségi Ház.....	18
II.2.5. „School integration for Roma returnees”.....	19
II.2.6. Színes gyermekálmok.....	19
II.3. Pszichológusok szerepe a tanodákban.....	20
Összegzés	25
Irodalomjegyzék.....	26
Internetes hivatkozások.....	27

Bevezetés

Számos olyan család létezik ma Magyarországon, amelyek a gyermekek számára szükséges családi és szociális környezetet se mindig képesek biztosítani, valamint nem tudnak segítséggel, támogatással hozzájárulni az iskolában való sikerességhez se. Éppen ezért számos olyan eset van, amikor se a család se az iskola nem képes megfelelő feltételeket nyújtani, kialakítani az iskolában való produktivitáshoz és a továbbtanuláshoz. A közoktatás új alapokra helyezése így elengedhetlenné válik. Magyarországon sok szempontból diszfunkcionálisan működik az oktatási rendszer. Az oktatási rendszer által nem kezelt, mindemellett újratermelt hátrányok kompenzálására vállalkoznak a tanodák. A tanoda programok a leghátrányosabb helyzetű kistérségek számára kiírt Új Magyarország Fejlesztési Terv Társadalmi Megújulás Operatív Program keretében valósulnak meg.¹

A tanodák olyan intézmények, amelyek halmozottan hátrányos helyzetű tanulók továbbtanulását, iskolai eredményességét próbálja elősegíteni, valamint későbbi lehetőségeiket a munkaerőpiacon történő érvényesülésre és a társadalomba való beilleszkedésre. Ezen intézményeknek a szerepe a hátrányok leküzdésének a helyszíne és célja a továbbtanulásra impulzív közösség megteremtése, ahol az iskolától eltérő hatásrendszer éri a gyereket, amelyet önszántából vállalt közösségként éli majd meg.²

Dolgozatomban Miskolc tanodáit kívánom feltérképezni, valamint azt, hogy a vizsgált tanodák közül melyekbe vontak be pszichológust. A pszichológusnak milyen szerepe volt a programban, hogyan próbálta segíteni a programban résztvevő fiatalok hátrányainak leküzdését és mit tett a társadalmi integráció fejlődéséért. Kutatásom során a miskolci tanodákban dolgozó pszichológusokkal félig strukturált interjút készítettem.

¹ Kerényi György [Szerk.]: Tanodakönyv. Javaslatok tanodák szervezéséhez. Sulinova Kht, Budapest, 2005. 7-16.o.

² http://palyazat.gov.hu/download/40591/Tanoda_program_sztenderd.doc

I. Cigány gyerekek az iskolában

Az 1950-es évek végéig hazánkban az iskolaköteles cigány gyerekek nagy része egyáltalán nem, vagy csak ideiglenesen járt iskolába. Az 1960-as évek környékén az analfabetizmus volt a jellemző a felnőtt cigányok döntő többségére. Ez az alacsony szintű iskolázottságból adódott. Főként emiatt a '60-as évek elejétől jelentősebb hangsúlyt fektetett az oktatásirányítás a cigány fiatalok beiskolázására és továbbtanulására. A folyamat csak a '70-es évek közepére vált univerzálissá. Ezt követően a többségi társadalom elutasítóan és negatívan viszonyult a cigány tanulók jelentős mértékű létszámnövekedésére. A tekintélyelvű, konzervatív magyar iskolarendszer egységes központi tanterve egyszerűen nem tudott mit kezdeni az iskolázatlan, hátrányos helyzetű családokból származó cigány gyerekek oktatása során előkerülő problémákkal. Az oktatási hatékonyság javítására hivatkozva létrejöttek a cigány tanulók iskolai elkülönítését célzó törekvések, amelyek valójában egyáltalán nem igazolták az elkülönítési érvek jogosságát. Az elkülönítés mellett szóltak a nyelvi problémák, a szocio-kulturális hátrányok és a különböző kulturális sémák miatt felmerülő problémák. Így a '60-as évektől kezdve létrejöttek a cigány osztályok és a cigány iskolák. A szegregáció szakmai érvekre hivatkozva történt, ami alacsonyabb színvonalú iskolai szolgáltatásokat eredményezett. A szeparált cigány tanulók rosszabb állapotú és infrastruktúrájú épületekben, alacsonyabb képzettségű pedagógusok irányításával tanultak és ennek köszönhetően alacsonyabb képzettségi szinten a továbbtanulás legkisebb lehetősége nélkül fejezték be az általános iskolai tanulmányaikat. Mindemellett jellemző volt az is, hogy a '60-as években megnőtt a cigány tanulók áthelyezése a kisegítő osztályokba, iskolákba. A kisegítő iskolákban nagyrészt nem szakképzett gyógypedagógusok foglalkoztak az ide került gyerekekkel. A kisegítő iskolákban elvégzett 8 osztály valójában az általános iskolai 6 osztálynak felelt meg, de az itt megszerzett tényleges tudás még annyinak sem. Igazság szerint a kisegítő iskolába csak azokat a gyerekeket lehetett volna áthelyezni, akikről egyéni vizsgálat alapján, szakmailag bebizonyosodott, hogy értelmi fogyatékosok. Így az iskolarendszeren belüli elkülönítés hatékony eszközévé vált a cigány tanulók áthelyezése. Az eredmények jelentőségét az is növelte, hogyha valakit egyszer áttettek a kisegítőbe azt gyakorlatilag akkor sem tették vissza, ha kiderült róla hogy ép elméjű.³

A '70-es évektől kezdve egyre többen szakmai kifogásokat fogalmaztak meg, majd a '80-as évektől fokozatosan szigorították az áthelyezés szabályait. A kisegítő iskolákba való

³ Havas Gábor- Kemény István- Liskó Ilona (2002): Cigány gyerekek az általános iskolában. Oktatáskutató Intézet, Új Mandátum Kiadó, 5-10.o.

áthelyezésnél természetesen az is szerepet játszott, hogy a cigány gyerekek jelentősen kisebb arányban és sokkal rövidebb ideig jártak óvodába. A szocio-kulturális hátrányok csökkentésében különös szerepet kellett volna játszania az óvodáztatásnak. Az oktatási hagyományok hiánya és a szocio-kulturális hátrányoknak jelentős szerepe van a bukások és a hiányzások miatt fennálló osztályozhatatlanságban. A cigány tanulók életútja során a túlkorosság és az évismétlés sokszor megoldhatatlan problémát okozott az iskoláknak. Így a '90-es évek elején jellemző volt, hogy a tanköteles korú és a nyolc általánost el nem végzett tanulókat a rendszeres iskolalátogatás alól felmentették. A kistelepüléseken lévő általános iskolák, amelyekbe számos cigány fiatal járt a '90-es évek elejétől kiemelt költségvetési támogatásban részesültek. Sajnos a kormányzati törekvések sem tudták kiegyenlíteni a hátrányos helyzetű cigány családok iskoláztatási hátrányait, sem a többségi társadalom sztereotípiáját. A közoktatási intézmények szintjén fennálló diszkriminációt valamint szegregációt a '90-es évek második felében a cigányság érdekvédelmi szervezetei egyre hangsúlyosabban bírálták.⁴

1950 után végzett kutatások azt mutatták, hogy egyre több cigány tanuló végezte el az általános iskolát. Mivel nagy volt az igény a képzett fizikai munkások iránt a szakmunkásképzések szerepe meghatározóvá vált a férfiak esetében. A cigány férfiakra is hatással volt a szakmunkásképzések megnövekedése, igaz csak az 1970-es évekre érte el a 20%-ot. Az 1990-es évekre az érettségit tett tanulók aránya növekedni kezdett, de ez a cigányság körében nem volt megfigyelhető. Az államszocializmus idejében a férfiak 40%-a, a nők 50%-a szerezte meg az érettségit. Ebben az időszakban a cigányság körében az érettségit szerzők aránya minimális volt. Így tehát rendkívül alacsony számban kerültek be a cigány fiatalok a felsőoktatási intézményekbe és még kevesebben szereztek meg a felsőfokú végzettséget. A rendszerváltás után hiába szereztek meg egyre többen az általános iskolai végzettséget, mivel a befejezett általános iskolai végzettség igen nagymértékben veszítette el munkaerőpiaci értékét. 1993 és 2003 között 27%-kal növekedett a romák lemaradása az érettségit adó képzések tükrében.⁵

Általában a cigány fiatalok szeparált oktatása azzal magyarázható, hogy „elcigányosodott” településeken vagy cigánytelepeken laknak. Mivel kisiskolás tanulmányait

⁴ Havas Gábor- Kemény István- Liskó Ilona (2002): Cigány gyerekek az általános iskolában. Oktatókutatási Intézet, Új Mandátum Kiadó, 5-10.o.

⁵ Kertesi Gábor- Kézdi Gábor (2006): A hátrányos helyzetű és roma fiatalok eljuttatása az érettségihez. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek BWP 2006/6. Corvinus Egyetem.

a gyerekek többsége a lakóhelyéhez közeli iskolákban folytatja, így a cigányok által lakott helyeken magas lesz a cigány diákok száma. A Havas Gábor- Kemény István- Liskó Ilona által végzett kutatás alapján elmondható, hogy az 1989/1990-ben a mintába került általános iskolás cigány gyerekek 18,6%-a, tíz évvel később 24,3%-a járt iskolába. Tehát a cigány tanulók meghatározó mértékű koncentrációja történt. Ez a cigány családok lakóhelyi szegregáció növekedésének, valamint a többségi társadalom előítéletes magatartásának köszönhető.⁶

Folyamatosan gyorsult a cigányság lakóhelyi elkülönülése, ami a migrációs folyamatok mellett a nem cigány többség tudatos kirekesztő magatartásának eredménye volt. A '90-es évek elején végzett országos cigányvizsgálat kimutatta, hogy annak ellenére, hogy a cigánytelepeket megszüntették, a cigányok 60%-a továbbra is elkülönült körülmények között élt. A telepek megszüntetésére létrejövő programok eredménye az lett, hogy a sorvadó aprófalvak valamint a slumosodó városi lakónegyedek „elcigányosodtak”. A cigányok beköltözésére a nem cigány családok elvándorlással reagáltak. Ezt a folyamatot elősegítették a rendszerint tudatos tanácsai és önkormányzati intézkedések. A Havas Gábor- Kemény István- Liskó Ilona által 2000-ben vizsgált cigány családok 43%-a élt a települések belterületén, ezzel szemben 48%-a élt a települések szélén.⁷

Az iskolai szegregáció megerősödésében a többségi társadalom sztereotípiái és az elkülönülési törekvése kiemelkedő szerepet játszik, a lakóhelyi szegregáció és a cigány lakosság arányának rohamos mértékű növekedése mellett. Az iskolai szegregációt hasonló mechanizmusok hozzák létre, mint a lakóhelyi szegregáció növekedését. Vagyis ha az iskolákban nőni kezd a cigány tanulók száma az a környék migrációs folyamatának eredménye. Erre a többségi családok úgy válaszolnak, hogy megpróbálják gyermekeiket más iskolába elhelyezni, amelynek hatására a cigány diákok aránya nagyobb mértékben növekszik, mint azt a lakónépesség összetétele indokolná.⁸

Az iskolai szegregáció gyakori eszközévé vált a cigány diákok iskolán belüli, valamint osztályon belüli elkülönítése. Vagyis a legtöbb esetben a cigány gyerekeket felzárkóztató vagy kisegítő osztályokba helyezik el és csak nagyon ritka az, amikor tagozatos osztályba. A

⁶ Havas Gábor- Kemény István- Liskó Ilona (2002): Cigány gyerekek az általános iskolában. Oktatókutató Intézet, Új Mandátum Kiadó, 14-17.o.

⁷ Havas Gábor- Kemény István- Liskó Ilona (2002): Cigány gyerekek az általános iskolában. Oktatókutató Intézet, Új Mandátum Kiadó, 14-17.o.

⁸ Havas Gábor- Kemény István- Liskó Ilona (2002): Cigány gyerekek az általános iskolában. Oktatókutató Intézet, Új Mandátum Kiadó, 18-19.o.

Havas Gábor- Kemény István- Liskó Ilona féle kutatásban azt tapasztalták, hogy minden megvizsgált iskolában cigány tanulók 25%-ban voltak jelen a tagozatos osztályokban, normál osztályokban 49%-ban és 81%-ban a kisegítő vagy felzárkóztató osztályokban. A magyar oktatási rendszerben több évtizedre visszatekintő hagyományai vannak a cigány tanulók szegregációjának. Ez nem csak etnikai alapon működik, hanem keverednek benne a diszkrimináció és a szelekció elemei. Tehát létrejön egy magasabb színvonalú oktatási szolgáltatások a magasabb társadalmi réteghez tartozó családok számára ahova néhány cigány tanuló is bekerülhet. Mindemellett a tanulatlan, alacsonyabb életkörülmények között élő, alacsonyabb társadalmi réteghez tartozó cigány családok gyermekei, azokba az osztályokba kerülnek, amelyeket a cigány gyerekek elszeparálására hoztak létre. Ezen a folyamatok azt eredményezik, hogy a szelekció révén az iskolák bizonyos része a szegények, a lakóhelyet változtatott, leszakadt társadalmi csoportok oktatási intézményévé válik. Az ilyen iskolákban rendkívül magas a cigány tanulók aránya.⁹

Havas Gábor- Liskó Ilona 2005-ben végzett kutatása ennek a megállapításnak érvényességét erősítette meg azzal a kiegészítéssel, hogy jelentősen megnőtt azon oktatási intézmények száma, amelyek véglegesen szegények, háttérbeszorult, leszakadt társadalmi csoportok gyerekeinek az iskolájává váltak. Ezek az iskolák kellőképpen homogénné váltak társadalmi és etnikai értelemben. Így nincsenek különbségek az adott osztályok helyzete, oktatási körülményei között.¹⁰

A speciális tantervű osztályokba olyan diákok kerülnek, akinek a családi szocializációval és az óvodáztatással összefüggő szocio-kulturális hátrányai miatt nem képesek megfelelni a „normál tantervű” osztályok követelményeinek, vagyis nem tudnak lépést tartani a társaikkal. Az alapvető probléma, hogy ezekben a csoportokban nem csökken, hanem folyamatosan nő a többi gyerekhez képest különbség, mivel a diákoktól elvárt követelmények alacsonyabbak lesznek és emellett csökkentett pedagógiai színvonal jellemzi, mert elfogadják, hogy az idejáró gyerekek kevesebbre képesek, vagyis kevesebbet kell tudniuk.¹¹

⁹ Havas Gábor- Kemény István- Liskó Ilona (2002): Cigány gyerekek az általános iskolában. Oktatókutató Intézet, Új Mandátum Kiadó, 18-19.o.

¹⁰ Havas Gábor- Liskó Ilona (2005): Szegregáció a roma tanulók általános iskolai oktatásában. Felsőoktatási Kutatóintézet.

¹¹ Havas Gábor- Kemény István- Liskó Ilona (2002): Cigány gyerekek az általános iskolában. Oktatókutató Intézet, Új Mandátum Kiadó, 18-25.o.

Azokban az oktatási intézményekben ahol a cigány fiatalok száma magas a pedagógusok folyamatos panasza az, hogy ellehetetlenítik a destruktív magatartásukkal az oktatást. Ennek oka, hogy a szegény szubkultúrákban a gyerekek kénytelenek minél hamarabb felnőtté válni, viszont az iskola hajlamos ezt etnikai sajátosságként kezelni. Régebben ezt a problémát úgy oldották meg, hogy felmentették ezeket a tanulókat a rendszeres iskolába való járás alól. A mai szigorúbb előírások miatt ezt már nem feltétlen tudják kijátszani az intézmények, de így is létezik egy kiskapu: magántanulóvá teszik a problémás diákokat. A magántanulókkal külön foglalkozás keretében foglalkoznak. Az oktatás e formája nem sokat ér, mivel az így megszerzett okmányok mögött nincs gyakorlati tudás és ezáltal csökken a középfokú továbbtanulás lehetőségének esélye. A kutatás szerint minél több cigány diák jár egy intézménybe, annál gyakrabban alkalmazzák a magántanulóvá válást. A kutatás adatai szerint a cigány diákokat nyolcszor nagyobb gyakorisággal nyilvánítják magántanulónak, mint a nem cigányokat.¹²

A magyar közoktatási rendszerben létrejövő szegregációhoz a társadalmi tények és társadalmi viszonyok járulnak hozzá. A rendszerváltás következtében kialakult gazdasági-társadalmi folyamatok miatt jött létre a társadalom periferiáján álló, alacsony iskolai végzettséggel rendelkező, mélyszegénységben élő tömeg. Ezek az életviszonyok azt eredményezik, hogy negatívan hatnak az újnemzedékek szocializációjára és már kisgyerekkorban olyan hátrányok kialakulását okozzák, melynek mérséklése nagyon nehéz feladat még intézményes keretek között is. A magyar közoktatás jelenleg nem mérsékeli, hanem felerősíti a társadalmi helyzetből adódó problémákat, esélykülönbségeket. Ebben játszik szerepet az alábbi négy tényező:

1. A közoktatási rendszer szintjeinek szélsőséges polarizáltsága.
2. A szegregáció.
3. A pedagógusoknak a halmozottan hátrányos helyzetű és cigány diákokkal kapcsolatos pedagógiai meggyőződése.

¹² Havas Gábor- Kemény István- Liskó Ilona (2002): Cigány gyerekek az általános iskolában. Oktatáskutató Intézet, Új Mandátum Kiadó, 25-29.o.

4. Az elit és a középosztály egyetértése abban, hogy gyermekeik lehetőleg ne járjanak olyan intézményben ahol sok a cigány és a halmozottan hátrányos helyzetű tanuló.¹³

Magyarországon a cigány diákok többsége nem rendelkezik középfokú végzettséggel és csekély részük szerez felsőfokú végzettséget. Ezzel szemben a nem cigány tanulók jelentős része szerez érettségit és többen jutnak el a felsőoktatási intézményekhez. A cigányság alapvetően az alacsony iskolázottság miatt kiesik a meglehetősen jó keresettel rendelkező munkák világából. A szegénység eredményezi az alacsony iskolai végzettséget a cigányság körében. A hátrányos helyzetű fiatalok oktatása egy olyan kezdeményezés, amely elősegíti a társadalmi igazságot, valamint előmozdítja a társadalom működésének hatékonyságát. A rendszerváltás után nagymértékben megnőtt a diplomák piaci értéke. Az érettségi elérése olyan szempontból is fontos, hogy a középiskola befejezése olyan ponttá válik ahol a cigány tanulók a legnagyobb hátránnyal fognak rendelkezni. Ezenkívül az érettségi lesz a tanulók belépője a felsőoktatási intézménybe.¹⁴

1993 és 2005 között nem rendelkezünk olyan hivatalos statisztikai adattal, amely kimutatta volna az általános iskola roma tanulóinak az arányát. 2005/2006-os tanévtől a kompetenciaméréseknek köszönhetően rendelkezünk iskolai szintű becslésekkel a roma tanulók arányával kapcsolatban, mivel a kompetenciamérés során használt kérdőívben a diákok etnikai hovatartozására vonatkozó kérdés található meg. Ennek alapján elmondható, hogy 2005/2006-os tanévben 100234 és 2008/2009-es tanévben 104850 volt a roma tanulók aránya az általános iskolákban.¹⁵

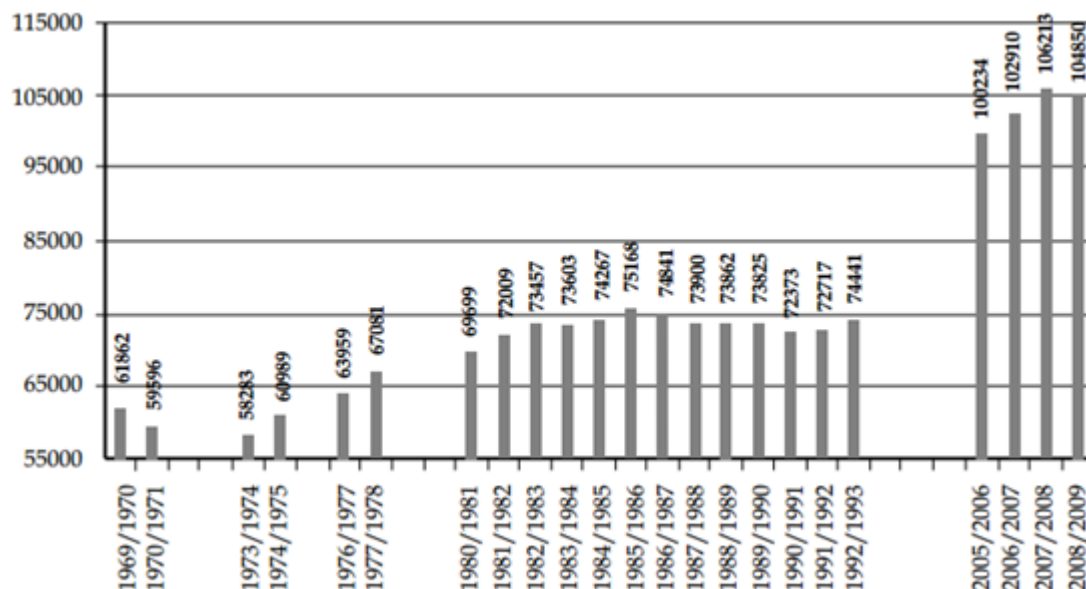
¹³ Havas Gábor: Esélyegyenlőség, deszegregáció, in.: Fazekas, Köllő, Varga szerk. Zöldkönyv, 121-138.o. <http://mek.oszk.hu/08200/08222/08222.pdf>

¹⁴ Kertesi Gábor- Kézdi Gábor (2006): A hátrányos helyzetű és roma fiatalok eljuttatása az érettségihez. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek BWP 2006/6. Corvinus Egyetem.

¹⁵ Papp Z. Attila: Idősoros roma tanulói arányok és kihatásuk a kompetenciaeredményekre. PRO MINORITATE &: (Ősz) pp. 77-104. (2011)

1. ábra

Roma tanulók becsült száma az általános iskolában (1969-2009)¹⁶

Forrás: Papp Z. Attila: Idősoros roma tanulói arányok és kihatásuk a kompetenciaeredményekre. PRO MINORITATE &: (Ősz) pp. 77-104. (2011)

Tehát az ábra alapján elmondható az, hogy egyre több roma tanuló van az általános iskolai rendszerben. 2005 és 2009 között Észak-Magyarországon és Budapesten lehetett leginkább tapasztalni a cigány tanulók arányának növekedését.¹⁷

¹⁶ Papp Z. Attila: Idősoros roma tanulói arányok és kihatásuk a kompetenciaeredményekre. PRO MINORITATE &: (Ősz) pp. 77-104. (2011)

¹⁷ Papp Z. Attila: Idősoros roma tanulói arányok és kihatásuk a kompetenciaeredményekre. PRO MINORITATE &: (Ősz) pp. 77-104. (2011)

1. táblázat

*Roma tanulók becsült aránya régiók szerint*¹⁸

	2005/2006 (%)	2008/2009 (%)	Különbség (százalékpont)
Budapest	6,11	8,51	2,40
Közép-Magyarország	7,16	8,18	1,02
Közép-Dunántúl	5,51	6,65	1,14
Nyugat-Dunántúl	6,41	6,91	0,50
Dél-Dunántúl	15,83	16,28	0,45
Észak-Magyarország	24,52	27,94	3,42
Észak-Alföld	16,83	18,87	2,04
Dél-Alföld	7,00	7,60	0,60
Átlag	11,63	13,26	1,62

Forrás: Papp Z. Attila: Idősoros roma tanulói arányok és kihatásuk a kompetenciaeredményekre. PRO MINORITATE &: (Ősz) pp. 77-104. (2011)

Magyarországon a cigányok oktatása során felmerül a szegregáció kérdése. A szakirodalom különbséget tesz a gettóiskolák és gettósodó iskolák között. 2000 és 2009 közötti időszakban a gettósodás folyamata folyamatosan növekedett. 2002-es kormányváltás után a szegregáció csökkentése érdekében integrációs törekvések léptek érvénybe. a kompetenciamérés adatbázisa alapján elmondható az, hogy a 2006/2007-es tanévet követően a gettósodott telephelyek száma növekedett és magasabb ütemben zajlott, mint az intézményi gettósodás. Vagyis a több telephellyel működő iskolák törekednek az intézményen belül történő szegregációra.¹⁹

I.1. Miskolc

Miskolc Borsod-Abaúj-Zemplén megye székhelye, amely központi szerepet tölt be az Észak-Magyarországi Régió legnagyobb megyéjének legnépesebb városaként.

Miskolc neve gyakran hangzik el recesszióval, kedvezőtlen gazdasági feltételekkel kapcsolatban. Ez a város háború utáni időszakához vezethető vissza, amikor az erőltetett iparosodás politikája új útra helyezte a várost. Így lett Miskolc a nehézipar jelképe. Ezt követően épültek újonnan a lakótelepek és az ideérkező emberek tízezreit nyelte el az ipar,

¹⁸ Papp Z. Attila: Idősoros roma tanulói arányok és kihatásuk a kompetenciaeredményekre. PRO MINORITATE &: (Ősz) pp. 77-104. (2011)

¹⁹ Papp Z. Attila: Idősoros roma tanulói arányok és kihatásuk a kompetenciaeredményekre. PRO MINORITATE &: (Ősz) pp. 77-104. (2011)

miközben megkezdődött a történelmi belváros rombolása. 949-től egyetemi képzés indult, amely biztosította az ipari termeléshez szükséges műszaki- és szellemi erőforrást. Az 1950-es évek végére Miskolc népességszáma megsokszorozódott. Az 1980-as évek egyértelművé vált a fokozatosan növekvő válságnak a hatása, az egyvágányú fejlesztési politika megbosszulta magát. A politikai rendszer változását követően egyik napról a másikra emberek ezrei veszítették el addigi munkájukat. A munkanélkülivé válás eredménye az volt, hogy a családok többsége jövedelem válságban találta magát, növekedni kezdett a deviáns magatartások aránya, főként az alkoholizmusé. Napjainkban Miskolc az egyik leginkább nyomor sújtotta vidék Magyarországon. Szinte minden mutató alapján elmondható, hogy sokkal rosszabb a helyzet, mint általában az országban.²⁰

A 2011-es népszámlálás szerint 167754 lakosa volt Miskolcnak és ebből 12061 fő vallotta magát cigány nemzetiségűnek.²¹ Az Észak-Magyarországi régióban az általános iskolások majdnem egyharmadát tekinthetjük roma származásúnak. Borsod-Abaúj Zemplén megyében a legmagasabb, 27,8% a cigány tanulók általános iskolai aránya, Miskolcon pedig a cigány tanulók 16%-os arányban vesznek részt az általános iskolai rendszerben.²²

I.2. Integráció megjelenése a gyakorlatban

2002-ben az oktatási miniszter kezdeményezésére létrejött egy országos hálózati program roma valamint a hátrányos- és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek oktatási integrációjának segítése érdekében. Az Oktatási Minisztérium által megvalósult két új oktatási forma, amely a képességkibontakoztatásra és az integrációs felkészítés szabályozására alapult. A magyar közoktatási intézményekben szegregáció csökkentése érdekében alakult meg az Országos Oktatási Integrációs Hálózat 2003-ban. Ez a hálózat létrehozta a komplex általános iskolai integrációs programnak az elindítását Észak-Magyarországon, Észak-Alföldön valamint Dél-Dunántúlon. Az általános iskolák így elnyerhették a bázisiskolai státust. A hálózat bázisintézményeire komplex Integrációs Pedagógiai Rendszert dolgoztak ki. Az Integrációs Pedagógiai Rendszert egy olyan pedagógiai keretrendszer, amely a hátrányos- és

²⁰ Szabó-Tóth Kinga- Kozma Judit- Mihályi Helga: Miskolc. In: Havasi et al: Roma in the European cities. Miskolc. Final Report. 2013. Kutatási jelentés

²¹ http://www.terevaros.hu/testuleti/nepsz2011-3/pdf/nepsz2011_03_05.pdf

²² Papp Z. Attila: A roma tanulók aránya Magyarországon és a tanulói teljesítmények az általános iskolai oktatásban. In: Bárdi Nándor, Tóth Ágnes (szerk.) Asszimiláció, integráció, szegregáció: Párhuzamos értelmezések és modellek a kisebbségkutatásban. 381 p. Budapest, Argumentum Kiadó, 2011.pp. 227-264.o.

halmozottan hátrányos helyzetben lévő gyerekek esélykülönbségeinek kiegyenlítését célozta meg. 2003-at követően került be a program az első Nemzeti Fejlesztési Terv Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Programjába. Az új támogatás megszerzését új feltételekhez kötötték, ilyen az önrész valamint az előfinanszírozás. A támogatási forma módosítása negatívan hatott az Országos Oktatási Integrációs Hálózatra. A helyzetet súlyosbította az is, hogy a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Programjába történő átkerüléssel a pályázás is megváltozott, ami az intézmények részéről újfajta kiábrándultságokat hozott létre.²³

I.3. A tanoda programok

A tanoda programok 2003-ban Az Oktatási Minisztérium megvalósítása által kezdődött el, majd 2004 februárjától a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium Humán erőforrás-fejlesztés Operatív Program Irányító hatóság által működött. A tanodák olyan céllal jöttek létre, hogy támogassák azokat a tanulókat, akik számára sem a család, sem az iskola nem tud megfelelő feltételeket biztosítani ahhoz, hogy sikeres eredményeket érjenek el az iskolában, valamint ahhoz, hogy tovább tudjanak tanulni. Vannak olyan szülők, akik elő tudják teremteni gyermekeik számára a különböző szolgáltatások megvásárlását, de számos tanulónak a családja ezt nem teheti meg. Ez, valamint az iskolában való sikertelenség hozzájárul a gyerekek lemorzsolódásához és az alacsony iskolai végzettséghez. Az iskolához való alkalmazkodást alapvetően meghatározza a társadalmi-gazdasági háttér, így azok a fiatalok, akik hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetűek, cigány családban nőttek fel, sok esetben nem képesek alkalmazkodni az iskolai követelményekhez. A tanodákat az inkluzív nevelési szemléleten keresztül hozták létre azzal a céllal, hogy különböző szociális és kulturális helyzetben lévő gyerekek sikeresen haladjanak a tanulmányaikban. A program további célja, hogy a hátrányos helyzetben lévők esélyegyenlőségét megvalósítsák, illetve a szegregációt felszámolják a közoktatási intézményekben. A tanodákba bekerült gyerekek számára a program elsősorban tanulmányi, szociális, kulturális és lelki segítséget nyújt. Mindezek a dolgok az önszorgító szemléletű kortárs csoport, segítő szakemberek és pedagógusok által valósul meg. A tanodák további célja az, hogy pedagógiai

²³ Németh Szilvia – Papp Z. Attila: Integráció a gyakorlatban. „És mi adjuk az integráció vezérfonalát...”, [Szerk.] Németh Szilvia, Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2006, 9-30.o.

eszközrendszerével akadályozza meg a társadalmi leszakadást, mindemellett hozzájáruljon a társadalmi integrációhoz.²⁴

I.3.1. A tanodák generációi

A tanodákat négy generációra lehet osztani. Vannak az úgynevezett első körös tanodák, amelyek 2003-ban vagy 2003 előtt jöttek létre főként civil szervezetek kezdeményezésére, állami rásegítés nélkül. A második körben 2004 és 2005 között létrejövő tanodákat a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Programból, illetve egyéb finanszírozási forrásból támogattak. Ezen tanodáknál a helyi Cigány Kisebbségi Önkormányzatok is szerepet vállaltak. A 2006 után létrejövő tanodákat új generációs tanodának nevezzük. Illetve 2014-ben a Társadalmi Megújulás Operatív Program keretében valósultak meg a tanodák legújabb generációi, amelyek a komplex-telepes és tanoda típusú programok támogatását szolgálta.²⁵

A tanodák működési célja szerint három tanodát különböztetünk meg:

1. Tanuló igénye szerinti, személyre szabott foglalkozások

Ezek a tanodák a programba bekerülő tanulók igénye szerint foglalkoznak felzárkóztatással, tehetséggondozással, érettségire való felkészítéssel, valamint a részképességi-hiányok pótlásának elősegítésével.

2. Felzárkóztatás, korrepetálás, középiskolára való felkészítés szerinti tanodát

Az ilyen tanodáknak a legfőbb célja, hogy a leghátrányosabb helyzetű és a legrosszabb tanulmányi eredménnyel rendelkező diákok számára támogatást, segítséget nyújtson.

3. Tehetséggondozás, középiskolára való felkészítés szerinti tanodát

Olyan hátrányos helyzetű diákokkal foglalkoznak, akiknek az iskolában elért tanulmányi átlaga jónak minősül.²⁶

A tanoda sztenderd 2008-ban készült, amely igyekszik egységes működési és szakmai keretet adni az intézményeknek, ezzel meghatározva a működési feltételeket. A dokumentum meghatározza a fenntartók feladatait, a kötelező adminisztrációt, a diákok bekerülési szabályait, a tanulói létszámot. Továbbá ismerteti a családokkal, az iskolákkal és a helyi szociális ellátórendszerrel való kapcsolattartást, a tanoda feladatait. A tanoda sztenderd

²⁴ http://palyazat.gov.hu/download/40591/Tanoda_program_sztenderd.doc

²⁵ Németh Szilvia: A tanoda-típusú intézmények működésének, tevékenységek elemzése. Kutatási beszámoló, TÁRKI, Budapest, (2008-2009). 4-10.o.

²⁶ Németh Szilvia: A tanoda-típusú intézmények működésének, tevékenységek elemzése. Kutatási beszámoló, TÁRKI, Budapest, (2008-2009). 4-17.o.

lehetővé teszi az alsós tanulók tanodai tagságát, viszont főként a hetedikes-nyolcadikos diákok osztályát célozza meg. Ez azért van, mert a tanodaprogramok leginkább azt szeretnék elérni, hogy minél több hátrányos helyzetű tanuló szerezzon középiskolai végzettséget.²⁷

²⁷ Németh Szilvia: A tanoda-típusú intézmények működésének, tevékenységek elemzése. Kutatási beszámoló, TÁRKI, Budapest, (2008-2009). 1-4.o

II. Empirikus Kutatás

II.1. Módszertan

Dolgozatomban Miskolc tanodáit térképeztem fel, illetve azt, hogy a megvizsgált miskolci tanodák közül melyekben alkalmaztak pszichológust a program során. Azért választottam a tanodákban alkalmazott pszichológusokat interjúalanynak, mivel a tanoda sztenderd előírja, hogy minden tanodában humán-, reál- és nyelvtanárt kell alkalmazni, pszichológus alkalmazását azonban nem kívánja meg. Mivel a tanoda célcsoportját alkotó hátrányos- és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek sokféle traumával szembesülnek életük folyamán, nem kis részüknek vannak az iskolában tanulási nehézségeik, magatartás problémáik, mely tényezők mind pszichológus szakember igénybevételét indokolnák. Ezért kíváncsi voltam, Miskolc tanodáiban van-e, s ha igen, milyen szerepe van a pszichológusoknak.

Az általam megvizsgált tanodákban két helyen alkalmaznak pszichológust. Kutatásomban azt próbáltam megvizsgálni, hogy a pszichológusnak milyen szerepe van a programban, hogyan próbálta segíteni a programban résztvevő fiatalok hátrányainak leküzdését és mit tett a társadalmi integráció fejlődéséért. Kutatásom során a miskolci tanodákban dolgozó pszichológusokkal félig strukturált interjút készítettem. Az interjúk szó szerint lettek rögzítve. Az interjúelemzése előtt már az első két dimenziót meghatároztam, mint egyfajta mentális rácsot. Az elkészült interjúk alapján hoztam létre a harmadik és negyedik dimenziót. Az interjúk elkészítése után több alkalommal vettem részt a pszichológusok által tartott tanodai foglalkozáson. A terepen töltött résztvevő megfigyelés által szerzett tapasztalataimat is rögzítettem a kutatás során.

A kutatás első részében hat miskolci tanodával vettem fel a kapcsolatot. A miskolci tanodák feltérképezése során azt vizsgáltam, hogy ezek az intézmények mikor és milyen finanszírozás segítségével jöttek létre. Továbbá arra is kíváncsi voltam, hogy az általam felkutatott tanodáknak mi a fő feladatköre, mennyi gyereket próbálnak segíteni, támogatni.

II.2. Miskolci tanodák

II.2.1. Bárka Tanoda

A „Bárka” Közhasznú Egyesület 2003-tól folyamatosan lát el tanoda program jellegű tevékenységet. Az Egyesület Miskolcon valamint Ónodon hozott létre tanodát. Itt jelentős hangsúlyt fektetnek az oktatásra, a számítógépes ismeretek fejlesztésre, a tehetséggondozásra, a nyelvi képességfejlesztésre és az egyénre szabott szabadidős tevékenységekre.²⁸

A miskolci Bárka tanoda 2014-ben a Társadalmi Megújulás Operatív Program keretében valósult meg azzal a céllal, hogy a hátrányos helyzetű életkörülmények között élő gyerekek oktatásának, nevelésének támogatását valamint az esélyegyenlőségét biztosítsa a továbbtanulásban. Az intézmény elsődleges szerepe a tanulás segítése, a tartalmas szabadidős tevékenységek kialakítása valamint a tehetséggondozás. Továbbá a program biztosítja a hátrányos helyzetben lévő fiatalok számára a képességfejlesztést, az értékközvetítést, a tanulási-művelődési technikáknak a kialakítását valamint a szabadidős és kulturális tevékenységek lehetőségét. Az intézménynek két célcsoportja van, a hátrányos helyzetben lévő általános iskolások és középiskolások. A kisiskolásokat a középiskolai tanulásra készítik fel az intézményben dolgozó szakemberek. A középiskolásoknál főként a lemorzsolódás csökkentésére, a szakma valamint érettségi megszerzésére illetve a továbbtanulásra fókuszálnak. A tanoda jelenleg 32 hátrányos-, és halmozottan hátrányos helyzetű fiatal felzárkóztatását biztosítja.²⁹

II.2.2. ITanoda a jövőképes Ávasért

A Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány, valamint több nemzetközi szervezet jóvoltából 2011-ben jött létre Magyarország első Komputer Klubháza Miskolcon. Az Intel Computer Clubhouse Network egy olyan hálózat, amely a világ 20 országában több mint 100 klubházat üzemeltet közel 20 éve, ahol hátrányos helyzetű közösségek fiataljaival foglalkoznak. Ennek a hálózatnak a tagja a miskolci Kék Vonal Komputer Klubház. A Klubház egy olyan közösségi tér, amely lehetőséget kínál az iskolán kívüli hasznos szabadidő eltöltésére. Az intézménybe járó fiatalok képzett mentorok segítségével sajátítják el az információs technológiák alkalmazását, fejlesztik kreatív és szociális készségeiket. Tehát

²⁸ <http://tehetseg.hu/tehetsegpont/tp-120-000-216>

²⁹ <http://barkakhe.uw.hu/>

előtérbe kerül az, hogy a fiatalok teret kapjanak terveik, vágyaik kifejezésére és megvalósítására.³⁰

Az ITanoda a jövőképes Avasért a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány miskolci Komputer Klubházának tanoda típusú programja, amelynek a célja, az iskolán kívüli tanulmányi segítségnyújtás. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg 2014-ben. A programban résztvevő fiatalok személyre szabott, egyéni támogatás, segítséget kapnak a tanulásban. A különböző szabadidős tevékenységek mellett közösségi programokon, színházlátogatáson és nyári táborokban vehetnek részt.³¹

II.2.3. Kalán tanoda

A Kalán Neni Összefogás Egyesület a Társadalmi Megújulás Operatív Program által 2014-ben hozott létre két tanodát Miskolcon valamint egy tanodát Sajószentpéteren. A szervezet a szociális-munkaerőpiaci, pályaorientációs tanácsadásra és oktatásra specializálódott. Az intézmény főként a hátrányos helyzetű gyerekek felzárkóztatására, a továbbtanulásra való ösztönzésére és a tehetséggondozásra épül. A tanoda célja a szociálisan hátrányos helyzetben élő tehetséges fiatalok társadalmi esélyegyenlőségének támogatása és a tolerancia szintjüknek fejlesztése. A pedagógusok által tartott korrepetálás mellett lehetőségük van a rászoruló fiataloknak a tehetségük kibontakoztatására a szabadidős foglalkoztatás során. Mindemellett az intézmény a partner iskolákkal való együttműködése során igyekszik minimálisra csökkenteni az iskolai hiányzásokat is. Heti három alkalommal több, mint 100 gyermek számára nyújt egyénekre szabott segítséget, tehetségfejlesztést.

II.2.4. Lyukóvölgyi Közösségi Ház

A Közösségi Ház 2012-ben azzal a céllal jött létre, hogy a mélyszegénységben élő hátrányos helyzetben lévő emberek integrációját és társadalmi felzárkóztatását segítse. Az intézmény először a komplex telep programnak adott helyet. A komplex telep program célja a szegregált lakókörnyezetben élő személyek felzárkóztatása valamint az életkörülményeik javítása. A program egyrészt szociális támogatást nyújt a rászorulóknak továbbá szociálismunkások által családsegítés valósul meg. Mindemellett közösségépítést, adósságkezelést valamint családi és gyermeknapokat kínált a program. A gyermekek számára

³⁰ <http://www.kek-vonal.hu/index.php/hu/szolgalatasok/kek-vonal-klubhazak>

³¹ <http://www.kek-vonal.hu/index.php/hu/szolgalatasok/projektek>

kialakult a pszichológus és a fejlesztőpedagógus általi egyéni fejlesztés. A program során mezőgazdasági munkás, betanított kőműves és betonozó képzés valósult meg. Létre jött egy önszervező kalács csoport is, amelyben a területen élő meghatározó férfiak önkéntesen vállaltak bizonyos munkákat valamint egymás házáat is rendbe tették.

2014 szeptemberében indult az iskolai felzárkóztatást segítő program a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület és Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzata kezdeményezésére. Az intézmény legfőbb célja, hogy a Lyukóvölgyben élő gyerekeknek javuljon az iskolai teljesítménye, kialakuljon strukturált szabadidős tevékenysége, csökkenjen a deviáns viselkedési formák aránya, mindemellett a fiatalok személyisége fejlődjön. A tanulók felzárkóztatását, oktatási és nevelési szolgáltatását és az egyéni kompetenciák fejlesztését biztosítja a szervezet. Eleinte nyári tábor szerűen funkcionált, ahol főként fejlesztő és csapatépítő játékokkal vonták be az érdeklődő fiatalokat. Jelenleg a tanoda programban 30-50 fiatal vesz részt.³²

II.2.5. „School integration for Roma returnees”

Ez a tanoda jellegű program egy speciális esetre jött létre 2013-ban a Klebelsberg Intézményfenntartó által, a Kanadából hazatért családok gyermekei számára. A program célja a hátrányos- és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek logikai és verbális képességének fejlesztése kiscsoportos foglalkozások során, identitásfejlesztő foglalkozások megtartása, nyári táborok szervezése valamint családi nyíltnap létrehozása. Az alsó tagozatos tanulók számára írás-olvasás, magyar nyelv, elemi matematika, angol tantárgyakból készítették fel, míg a felső tagozatosokat magyar nyelv és irodalom, matematika, történelem tantárgyakból készítették fel az osztályozó vizsgákra. A projekt során a tanulók családjával személyes kontaktust próbáltak kialakítani. A tanoda 2014 februárjában bezárta a kapuit.

II.2.6. Színes gyermekálmok

A tanodát 2012-őszétől 2013 nyaráig a Human Integra Alapítvány működtette. Az Alapítvány célja, hogy a társadalom periferiájára került hátrányos helyzetű csoportok reintegrációjának elősegítése volt. A hátrányos helyzetű csoportok társadalmi esélyegyenlőségének elősegítése érdekében hozták létre a tanodát, amelynek működését 2013 szeptemberétől 2014 júniusáig önköltségből fedezték. Az intézmény célja a hátrányos helyzetben lévő gyerekek szabadidős foglalkoztatása volt. A program keretében

³² <http://todo.miskolc.hu/hcr/6phdoc/3267.pdf>

képességfejlesztés, tehetséggondozás, valamint közösségi foglalkozás zajlott, illetve havonta egy alkalommal kirándulást is szerveztek. A tanoda jelenleg anyagi gondok miatt nem üzemel, de az intézményvezető szeretné ismét beindítani ennek működését.³³

II.3. Pszichológusok szerepe a tanodákban

A fent említett intézmények közül a Bárka tanodában valamint a Lyukóvölgyi Községi Házban alkalmaznak pszichológust. A Lyukóvölgyi Községi Házban a pszichológus nem konkrétan a tanodában dolgozik, hanem a komplex telepese programban alkalmazták. Viszont azért tartottam fontosnak, hogy vele is interjút készítssek, mert a telepese programban résztvevő családok gyermekeivel foglalkozik, akik a tanoda programban is részt vesznek.

Kutatásom első dimenziójaként azt vizsgáltam, hogy a tanodában mivel foglalkozik, milyen feladatot lát el egy pszichológus.

„Gyakorlatilag a feladataim közé tartozik a hátrányos helyzetű gyerekeknek a trauma feldolgozása, érzelmi indulatok fejlesztése, szabályozása valamint az önismeretük feltérképezése és fejlesztése. Ezekre nagyon sok játékos feladatot szoktunk alkalmazni, amikor bent vagyok az intézménybe... vannak egyéni és csoportos foglalkozások is. Ez mindig attól függ, hogy éppen milyenek a gyerekek. Van valamilyen tematikája is, de lényegében mindig a gyerekek érdeklődésére próbálunk fókuszálni.”

„Nincs előre eltervezett feladathelyzet. Hát mindig éppen az van, amit ők hoznak, amit ők szeretnének csinálni... hogyha kint kell sétálni a házak között, akkor kint, sétálunk, ha akarják, leülünk, beszélgetünk, ha rajzolni van kedvük, akkor rajzolunk, társasozunk, énekelünk tehát bármi, amit éppen ők szeretnének.”

„Kezdetben meg kellett osztani a helyeken és ez úgy ment, hogy lerúgták egymást székről, most már el tudunk férni. Tehát az egészen hétköznapi helyzetekkel lehet dolgozni és úgy tűnik, hogy ez egy járható út az egészen hétköznapi helyzetek, az éppen aktuális dolog, ami jön, aztán próbálom egy kicsit moderálni az egyensúlyra törekvő megoldásokat vagy a kreatív konfliktuskezelést díjazni, jutalmazni, megerősíteni...”

³³ <http://todo.miskolc.hu/hcr/6phdoc/3267.pdf>

Az interjúk alapján elmondható, hogy a pszichológusok a tanodákban trauma feldolgozással, érzelmi indulatok fejlesztésével valamint a fiatalok önismereti fejlesztésével foglalkoznak.

A pszichológusokkal készített interjúk alapján, valamint résztvevő megfigyelés során szerzett tapasztalataim alapján elmondható az, hogy az általam felkutatott tanodában a gyerekek többségének viselkedészavara van. Ez a viselkedészavar az őket érő többszöri traumáknak tudható be. Szinte mindegyik gyereknek a családi háttere labilis. Vannak olyan gyerekek, akinek a családjuk illegális lakásfoglalók, vagyis ezek a családok nem tudnak stabil lakhatási körülményeket biztosítani gyermekeik számára. Mindemellett a szülőkre jellemző a deviáns magatartási forma (főként az alkoholizmus, drogfogyasztás), amely a gyerekek magatartására, viselkedésére hatással van. Ezekben az intézményekben vannak olyan fiatalok is, akiknek valamelyik szülője meghalt, börtönben van vagy prostituáltként az utcán tölti a mindennapjait. Ebben az esetben az „idősebb” tizenéves korú gyermekekre hárul a fiatalabb gyerekeknek a nevelése és az ellátása, holott még ők is iskoláskorúak, de e tényezők hatására felnőttként kell helytállniuk, nem élhetik meg igazán gyermekkorukat.

A foglalkozásokat próbálják a gyerekek elképzelése alapján megvalósítani. Ezt az alábbi interjúrészlet is alátámasztja.

„Voltak azért már eddig is ilyen konkrétabb tevékenységek, egészen véletlenül az egyik gyerek ötlete nyomán indítottunk egy ilyen levelezőprogramot. Elkezdtünk teljesen idegen gyerekekkel levelezni ahol be kellett mutatni magunkat, vagy a másikat és akkor egy csomó olyan kérdés merült fel, ami az önismerettel kapcsolatos, ami szintén megint egy építőtechnikának is mondható és mindenképpen hasznos.”

Mindkét pszichológus említette, hogy a foglalkozások során különböző helyzetgyakorlatokat játszanak el a gyerekek.

„Nyáron volt olyan is ahol szerepjátékot játszottunk, ezt másokkal együtt csináltuk. Azt gondoltam, hogy talán jól bevonhatóak lennének ezek a gyerekek. A telepprogramban voltak olyan felnőttek, akik ismerték ennek a hagyományos, fantasy alapú szerepjátékoknak a szabályait és nagyon jól tudtak mesélni és nagyon izgalmas és fantasztikus szerepjátékokat tudunk játszani. Rendkívül jól bevonódtak a gyerekek.

„Sok olyan gyakorlat van, amellyel változást vagy egyáltalán valamiféle hatást lehet elérni a gyerekeknél. Hogy példának említsem ilyen a pszichodráma is, amely a belső lelki

tartalmakat, élményeket akár konfliktusokat jelenít meg. Ezt alkalmazzuk végül is az önismeret fejlesztésre, konfliktuskezelésre és a közösségformálásra is egy nagyszerű dolog.”

A szerepjátékok valamint a pszichodráma egy rendkívül hatásos kiegészítő módszer az oktatásban. Kiváló eszköz az önismeret fejlesztésére, a közösségformálásra valamint a konfliktuskezelésre mivel kognitív és érzelmi szinten közvetít, testi-fizikai átéléssel.³⁴

Egy színdarab létrehozása és kialakítása a közönséget célozza meg. Ennek a folyamata önmagában is lehet nevelési célzatú, mivel meg kell tudni érteni a közönség felé való közvetítést, mindeközben készségeket sajátítanak el az előadás során a résztvevők. A drámai játékok során drámai helyzetek jönnek létre, annak érdekében, hogy a résztvevők megtapasztalhassák azokat és arra ösztönözze őket, hogy körültekintőbben ismerjék meg a drámai helyzet kialakulásának folyamatát, a problémát felismerjék, megoldják és megértsék. Központban a folyamat van mivel ez egy társas tevékenység, amely különböző nézőpontokra épít valamint a szerepek felvételére. Ez nem az egyéni érdekekre épül, hanem a feladatra fókuszál és a résztvevőket képessé teszi arra, hogy új szempontból nézzenek valamire. A dráma által lehetőség nyílik a probléma megismerésre, a probléma megoldására és a probléma megoldására. Központban áll az, hogy résztvevő megélt tapasztalatokra tegyen szert az eljátszott pillanat segítségével. A dráma egy nevelési irány mentén halad és a tanulási lehetőségek felismerésén és azon szervezésén marad. A dráma játék célja az új ismeretek szerzése, új értékek teremtése, énhatékonyság és önbecsülés fejlesztése.³⁵

Kutatásom második dimenziójában azt vizsgáltam, hogy mit tapasztaltak a gyerekekkel folytatott munka során a pszichológusok.

„Ezek a gyerekek valamilyen módon traumatizált gyerekek, nem feltétlen alakult ki számukra egy biztos légkör... Emellett ezek a traumák nem egyszeriek. Persze van olyan is hogy egyszeri trauma, de hogy ez ilyen sorozatos, apróbb megpróbáltatásokból álló folyamatos traumatizáltság amivel ők kénytelenek együtt élni. Tehát itt a főcél az, hogy nem ezeknek a helyzeteknek a feldolgozása, mivel hogy a helyzetet sem tudjuk megoldani és ők így ebben kénytelenek élni. Inkább az ellenálló képesség növelése az, amit megpróbálunk erősíteni, amivel tudunk dolgozni, hogy érzelmileg teherbíróbbak legyenek.”

³⁴ <http://www.pszichodrama.hu/a-pszichodramarol/mi-a-pszichodrama>

³⁵ http://www.dramanetwork.eu/file/DICE_kutatasi_eredmenyek.pdf

„Tudja, ők sok olyan helyzettel találkoznak már kisgyermekként, amit másként, sokkal nehezebben éltek meg, mert nem feltétlen alakult ki egy biztonságos háttér, otthon és ennek hiányában másként fognak reagálni mindenre. A gyerekekre, akikkel dolgozom nagyon jellemző az, hogy agresszívak és más a helyzetkezelési eszközrendszerük. Vannak olyan gyerekek is, akiknek valamelyik szülője börtönben van és igen ezt a traumát nagyon nehezen tudják feldolgozni.”

Az interjúk során mind a ketten említették, hogy a szeparált lakókörnyezetben élő hátrányos- és halmozottan hátrányos helyzetben lévő gyerekek számára nem alakult ki egy biztonságos, támogató háttér. Mindemellett ezeket a gyerekeket folyamatos trauma éri és ezért a fő tevékenységek közé tartozik, hogy megpróbálják őket erősíteni abban, hogy érzelmileg teherbíróbbak legyenek. Mindemellett megemlítették azt is, hogy jellemző a gyerekekre az, hogy a különböző helyzetekre agresszívan reagálnak *„lerúgták egymást a székről...”*. Emiatt próbálják azt kialakítani a gyerekekben, hogy ne az agressziót használják egy helyzet megoldására. Jellemző volt a gyermekekre a kezdeti bizalmatlanság is *„kezdetben azzal is probléma volt, hogy nagyon bizalmatlanok voltak és valahogyan közel kellett kerülni hozzájuk...”*.

Kutatásom harmadik dimenziója a pszichológusok tanodában betöltött szerepük fontossága volt.

„Nagyon fontosnak gondolom, mert azt látom a gyerekek nagyon fogékonyak és szeretnek nem csak hozzám járni, hanem a fejlesztőpedagógusokhoz is. Szinte minden programot nagyon élveznek. Most egy kicsit azt gondolom, hogy ebben az időszakban sok volt a strukturált programból, de a gyerekeken látszik, hogy mennyire szívesen jönnek és várják ezeket az alkalmakat még akkor is, ha nem történik semmi különleges. De van egy helyük az ő lakókörnyezetükben, ami csakis az övéké és van egy időintervallumai nekik lett ki találva és tudnak ezzel élni, használják.”

„Véleményem szerint meghatározó szerepem van, de nem csak nekem, hanem úgy általánosságban is egy pszichológusnak a szegregált környezetben felnövő gyerekek támogatásában... Valamint azt gondolom, hogy a tanodák működése is jelentős, mivel ezeknek a gyerekeknek a személyiségükre eléggé nagy hatással van a kirekesztődés és ennek köszönhetően sajátos a megbirkózási stratégiájuk és képességük és ez által igen sajátos a

viselkedésük is. Éppen ezért vannak egyéni és csoportos fejlesztések valamint egy bemeneteli előzetes felmérés is és a program végén várható lesz egy hatás vizsgálat is.”

A pszichológusok véleménye szerint elmondható az, hogy a hátrányos helyzetű gyerekekkel való foglalkozásukat fontosnak tartják. Azt gondolom, hogy jelentős szerepük van ezekben az intézményekben a pszichológusoknak mivel egyfajta lelki támaszt, lehetőséget tudnak biztosítani a rászoruló fiataloknak. Továbbá azt gondolom, hogy a tanodáknak is a szerepe lényegében igen meghatározó, mivel eléggé sokoldalúak és számos lehetőséget kínálnak a fiatalok számára a hátrányaik leküzdése érdekében.

Negyedik kérdésköröm volt, hogy vajon a tanoda programok megszűnése milyen hatással lehet a későbbiek során.

„Azt gondolom, hogy az ilyen rövid idejű pályázatoknál, hogy mondjuk, egy két éves pályázati munka az tökéletesen hatástalan lehet, mert ad valamit és aztán az egészet elveszi. Ezzel inkább csak a bizalmatlanságot és a reménytelenséget növeli. Mert megmutat valamit aztán maradunk ugyanott ahol voltunk. Tehát rengeteg megoldatlan probléma van az ilyen szegregált lakókörnyezet van, amit nem lehet egy ilyen kétéves programból megoldani... Kialakul egy olyan érzés, hogy vannak kapcsolataink, vannak segítők, vannak emberek, akikben megbízhatunk és aztán ezek az emberek elmennek, mert megszűnik az egész. Ezek az emberek akkor így még sincsenek és hiteltelenné válik az egész program meg a segítségnek a szándéka és fogadása. Tehát azt gondolom, hogy következő alkalommal ezek az emberek sokkal bizalmatlanabbak lehetnek. Viszont van olyan is, hogy ez pozitív lesz mármint a program jelensége. Mivel lehet egy olyan generáció, aki már megtanulja a segítség módját és már ő indítja ezt el. Ez nagyon pozitív és lelkesítő. Vagyis a mostani tizenéves generáció képes lehet arra, hogy ők majd segítőként menjenek vissza egy ilyen helyzetbe.”

„Véleményem szerint a rövid idejű programoknak sokkal nagyobb negatív hatása lehet, mint pozitív. Sajnos egy ilyen programnak a megszűnése anyagi gondok miatt történik. Ezeknek a megszűnésével főként a bizalmatlanság kialakulásának adunk teret...”

Valójában mind a ketten megemlítették azt, ha a programoknak vége szakad, akkor bizalmatlanságot és reménytelenséget fog eredményezni. Véleményem szerint a tanoda programoknak nemcsak negatív, hanem pozitív hatása is lehet, mivel azok a fiatalok, akik részt vesznek a programban, hasznosítani tudják a későbbiek során is a tanodában megszerzett tudást, készségeket és kompetenciákat.

Összegzés

Dolgozatomban a miskolci tanodák szociológiai és pszichológiai szerepére voltam kíváncsi. Kutatásom első lépéseként a témámhoz kapcsolódó szakirodalmat összegeztem, amely a *Cigány gyerekek az iskolában* című fejezetben olvasható. Nem szerettem volna ebben a részben külön azt vizsgálni, hogy kit tekintünk cigánynak. Ennek egyik oka az, hogy napjainkban nem alakult ki egységes nézőpont arról, hogy kit tekintünk cigánynak. A másik ok pedig az, hogy a tanoda programok a hátrányos helyzetű fiatalokra fókuszál.

Véleményem szerint a hátrányos helyzetű gyermekek iskolai felzárkóztatása nagyon fontos és aktuális társadalmi problémának tekinthető. Azt gondolom, hogy hazánkban az Európai Unió támogatásával számos olyan projekt valósul meg, amely a hátrányos helyzetben lévők felzárkóztatását szolgálja. Magyarországon számos olyan intézmény van, amely az Európai Unió és a különböző Civil Szervezetek által esélyegyenlőség elősegítését, kompetenciák fejlesztését valamint a hátrányos- és halmozottan hátrányos helyzetben lévő emberek integrációját célozza meg.

Kutatásom során Miskolc tanodáit vizsgáltam meg az intézmény létrejötte, finanszírozása, feladatköre szempontjából. Továbbá azokban a tanodákban ahol pszichológust voltak be a működésbe, félig strukturált interjúk során kutattam a pszichológus tanodában végzett munkáját, tanodában betöltött szerepét illetve a szegregált környezetben élő hátrányos helyzetű fiatalokkal folytatott tapasztalatát.

Véleményem szerint minden tanodában szükség lenne pszichológus alkalmazására mivel a programban résztvevő gyerekek több szempontból hátrányos helyzetben vannak és számos traumát élnek át. Azt gondolom, hogy e traumák feldolgozására, az önismeret helyes kialakítása, fejlesztése érdekében valamint a konfliktusok kezelése érdekében lenne szükség a pszichológusok bevonására a tanodákban.

Irodalomjegyzék

Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány (2008): Cigánynak lenni Magyarországon. Jelentés 2007. A gyűlölet célkeresztjében, [Szerk.] Törzsök Erika- Paskó Ildi- Zolnay János, Budapest.

Havas Gábor- Kemény István- Liskó Ilona (2002): Cigány gyerekek az általános iskolában. Oktatókutató Intézet, Új Mandátum Kiadó

Havas Gábor- Liskó Ilona (2005): Szegregáció a roma tanulók általános iskolai oktatásában. Felsőoktatási Kutatóintézet.

Havas Gábor: Esélyegyenlőség, deszegregáció, in.: Fazekas, Köllő, Varga szerk. Zöldkönyv

Havasi Virág: Roma in the European cities. Final Report. 2013. Kutatási jelentés

Kerényi György [Szerk.]: Tanodakönyv. Javaslatok tanodák szervezéséhez. Sulinova Kht, Budapest, 2005.

Kertesi Gábor- Kézdi Gábor (2006): A hátrányos helyzetű és roma fiatalok eljuttatása az érettségihez. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek BWP 2006/6. Corvinus Egyetem.

Németh Szilvia – Papp Z. Attila: Integráció a gyakorlatban. „És mi adjuk az integráció vezérfonalát...”, [Szerk.] Németh Szilvia, Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2006

Németh Szilvia: A tanoda-típusú intézmények működésének, tevékenységek elemzése. Kutatási beszámoló, TÁRKI, Budapest, (2008-2009)

Papp Z. Attila: A roma tanulók aránya Magyarországon és a tanulói teljesítmények az általános iskolai oktatásban. In: Bárdi Nándor, Tóth Ágnes (szerk.) Asszimiláció, integráció, szegregáció: Párhuzamos értelmezések és modellek a kisebbségkutatásban. 381 p. Budapest, Argumentum Kiadó, 2011.pp. 227-264.o.

Papp Z. Attila: Idősoros roma tanulói arányok és kihatásuk a kompetenciaeredményekre. PRO MINORITATE &: (Ősz) pp. 77-104. (2011)

Szabó-Tóth Kinga- Kozma Judit- Mihályi Helga: Miskolc. In: Havasi et al: Roma in the European cities. Miskolc. Final Report. 2013. Kutatási jelentés

Internetes hivatkozások

<http://barkakhe.uw.hu/>

<http://mek.oszk.hu/08200/08222/08222.pdf>

http://palyazat.gov.hu/download/40591/Tanoda_program_sztenderd.doc

http://palyazat.gov.hu/download/40591/Tanoda_program_sztenderd.doc

<http://tehetseg.hu/tehetsegpont/tp-120-000-216>

<http://todo.miskolc.hu/hcr/6phdoc/3267.pdf>

http://www.dramanetwork.eu/file/DICE_kutatasi_eredmenyek.pdf

<http://www.kek-vonal.hu/index.php/hu/szolgaltatasok/kek-vonal-klubhazak>

<http://www.kek-vonal.hu/index.php/hu/szolgaltatasok/projektek>

<http://www.pszichodrama.hu/a-pszichodramarol/mi-a-pszichodrama>

http://www.terezvaros.hu/testuleti/nepsz2011-3/pdf/nepsz2011_03_05.pdf